

แนวทางการพัฒนาอุดมศึกษา สู่สังคมยุคใหม่

สุชาดา กรเพชรพาณิชย์*

การศึกษานอกจากจะทำหน้าที่สนองตอบต่อความต้องการของสังคม และเศรษฐกิจด้านความต้องการแรงงานแล้ว ในขณะเดียวกันผลของการศึกษาที่บุคคลในสังคมได้รับเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของสังคมด้วย สังคมจะดี หรือไม่ดี มีความเจริญก้าวหน้ามากน้อยเพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของ บุคคลในสังคมซึ่งสะท้อนถึงการศึกษาอบรมที่ได้รับ ความสัมพันธ์ระหว่าง การศึกษากับสังคมจึงมีลักษณะแบบ 2 ทาง การจัดการศึกษาจึงต้องให้สอดคล้อง กับสภาพของสังคม การวางแผนการศึกษาล่วงหน้าจะช่วยกำหนดทิศทางของ การพัฒนาสังคมได้ด้วย ปัญหาคือแนวโน้มของสังคมยุคใหม่เป็นอย่างไร และ มหาวิทยาลัยจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในด้านใดบ้างเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ สังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง

แนวโน้มของสังคมไทยยุคใหม่

สภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ สังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรม ไปสู่สังคมอุตสาหกรรม

* อาจารย์ ภาควิชาวิจัยและวัดผลการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา นักศึกษาปริญญาเอกสาขาวิชา Educational Science,
University of Amsterdam ประเทศเนเธอร์แลนด์

และสังคมข่าวสาร โครงสร้างของระบบอุตสาหกรรมมีลักษณะใหญ่ ๆ 5 ประการคือ ดังนี้ (โพธิ์ชัย สีนลรัตน์ : 2524)

1. ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (Specialization)
2. การประสานสัมพันธ์ (Synchronization)
3. การมีมาตรฐาน (Standardization)
4. การขยายปริมาณ (Maximization)
5. การทำให้เป็นนานาชาติ (Internationalization)

ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หมายถึง การทำงานที่ต้องการบุคคลที่มีความชำนาญเพียงด้านเดียว การทำงานเป็นลักษณะ Assembly Line คือ ว่าเป็นแผง เช่น โรงงานผลิตรถยนต์ แพนกซ์นีออต ก็ขึ้นน็อตอย่างเดียว แล้วส่งต่อแพนคัพซึ่งพันสืออย่างเดียว แม้ในระบบการศึกษาจะเห็นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมากขึ้น

การประสานสัมพันธ์ เป็นการประสานสัมพันธ์กัน เนื่องจากการทำงานแบบเป็นแผงนั้น เมื่อสิ่งหนึ่งเสร็จแล้ว ก็จะส่งให้แพนคัพต่อไปรับช่วง จึงต้องมีการประสานสัมพันธ์กันอย่างดี

การมีมาตรฐาน หมายถึง การที่สินค้าต้องได้รับการติดตราแสดงมาตรฐาน เช่น เสื้อผ้ายี่ห้อต่าง ๆ ในห้างร้าน ตราระไข่ ตรา Jaymar, Arrow และ GQ เป็นต้น การศึกษาก็เช่นกันต้องมีการรับรองวิทยฐานะ

การขยายปริมาณ หมายถึง การพยายามขายสินค้าที่ผลิตให้ได้มากที่สุด ซึ่งต้องมีการวางแผนการโฆษณาและจำหน่ายให้รัดกุม

การทำให้เป็นนานาชาติ หมายถึง การขายสินค้าในประเทศของตนยังไม่พอเพียงจะต้องให้สามารถขายได้ในต่างประเทศด้วย เพราะการหมุนเวียนการเงินภายในประเทศไม่เพียงพอ และเป็นความจริงของโลกที่คนจะสยายต้องไปเอาของคนอื่นมา แต่ต้องให้มีความพอดีไม่ชกอบรอยแบบสมัยอาณานิคม

เมื่อสภาพเป็นอย่างนี้การจัดการศึกษาเพื่อสนองสังคม มหาวิทยาลัยต้องสร้างคนให้มีคุณสมบัติดังนี้

1. 1. ให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

2. ให้เข้าใจระบบโครงสร้าง การทำงานที่สอดคล้องกัน ไม่ขัดแย้งกัน ผู้นำต้องมองประเด็นให้ชัด ผู้นำทุกระดับ ทุกประเภทมองการพัฒนาเป็นแนวเดียวกัน
3. ให้คนนึกเรื่องของคุณภาพเป็นหลัก ทุกอย่างต้องดีเยี่ยม ต้องมีการติดตามผลอย่างใกล้ชิด ให้พยายามเอาชนะคนอื่นให้มากที่สุด
4. ให้นึกถึงความกว้างไกล การแผ่ขยายออกไปสู่นานาชาติ เพื่อให้ตอบสนอง และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายข้างต้นมหาวิทยาลัยจึงต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง

อะไรบ้างที่มหาวิทยาลัยจะต้อง เปลี่ยนแปลง

สิ่งที่มหาวิทยาลัยจะต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคต อาจพิจารณาได้หลายแนวทางขึ้นอยู่กับมุมมองและแนวคิดที่แตกต่างหลากหลาย ในที่นี้จะเสนอ 10 ประเด็นสำคัญที่มหาวิทยาลัยควรมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาวิชาในหลักสูตรอุดมศึกษา
2. การพัฒนาความเป็นสากลและความหลากหลายของอุดมศึกษา
3. การพัฒนาความเป็นอิสระของสถาบัน ความรับผิดชอบและการสนองตอบต่อชุมชน
4. การพัฒนาความสามารถในการแข่งขันระหว่างสถาบันอุดมศึกษา
5. การส่งเสริมความเสมอภาคของโอกาสในการศึกษาระดับอุดมศึกษา
6. การพัฒนาบทบาทของอุดมศึกษาต่อการศึกษาต่อเนื่อง
7. การพัฒนาความร่วมมือระหว่างอุดมศึกษากับอุตสาหกรรม
8. การพัฒนาการใช้เทคโนโลยีข่าวสาร และการศึกษาสมัยใหม่ในอุดมศึกษา
9. การส่งเสริมและพัฒนาอุดมศึกษาเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศและพัฒนาภูมิภาค
10. การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในสถาบันอุดมศึกษา

การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดเนื่องจากการพัฒนา
ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ตลอดจนสังคมและวัฒนธรรมของสังคมยุคใหม่
ทำให้ศาสตร์ สาขาต่าง ๆ เปลี่ยนไป หลักสูตรจึงควรได้รับการพัฒนาให้ทันกับ
ความก้าวหน้าทางวิชาการ และสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป
เป็นต้นว่า การเน้นสาขาวิชาเฉพาะด้าน นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาหลักสูตรการ
ศึกษาทั่วไปเพื่อเตรียมประสบการณ์ที่จำเป็น ในระดับอุดมศึกษาให้กับผู้เรียน

ด้วย (ไพฑูรย์ สินลารัตน์. 2534) เป็นต้นว่าการเสริมสร้างให้ผู้เรียนเป็น
ผู้มีโลกทัศน์กว้าง มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีทักษะด้านข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ

การพัฒนาความเป็นสากลและความหลากหลายของอุดมศึกษา โดย
ทั่วไปสถาบันอุดมศึกษามีธรรมชาติที่หลากหลายอยู่แล้ว ทั้งโครงสร้างและการ
กิจ การทำให้สถาบันมีความเป็นสากลอาจถูกมองว่า จะทำให้เกิดความเป็น
รูปแบบเดียว เนื่องจากถูกกำหนดด้วยมาตรฐานการศึกษา สถาบันอุดมศึกษา
ต้องปรับปรุงรูปแบบของตนให้สอดคล้องกับรูปแบบของนานาชาติ เช่น เรื่อง
การให้ปริญญาและระยะเวลาการศึกษา เป็นต้น แต่แท้จริงแล้วด้วยธรรมชาติ
ที่หลากหลายตั้งแต่ดั้งเดิมของสถาบันอุดมศึกษา และแนวโน้มของการกระจาย
อำนาจการบริหาร ทำให้สถาบันอุดมศึกษาไม่อาจมีรูปแบบเดียวได้ อีกประการ
หนึ่ง ความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษา โดยการแลกเปลี่ยนนักศึกษาและ
อาจารย์ เครือข่ายการศึกษาและความร่วมมือทางการวิจัย ทำให้เกิดการขอ
ยืม การลอกเลียนแบบ และพัฒนารูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นในแต่ละสถาบันจะทำให้
สถาบันอุดมศึกษาที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

การพัฒนาความเป็นอิสระของสถาบัน ความรับผิดชอบและความ
สนองตอบต่อชุมชนสิ่งนี้เป็นหัวใจของการพัฒนาอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยต้องมี
อิสระจึงจะสามารถพัฒนาได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ของสังคม และ
สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สิ่งสำคัญที่มหาวิทยาลัยจะต้องพิจารณา
คือ ความสอดคล้องขององค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ ความเป็นอิสระของ
สถาบัน ความรับผิดชอบต่อชุมชน และการสนองตอบต่อชุมชน

การพัฒนาความสามารถในการแข่งขันระหว่างสถาบันอุดมศึกษา
สิ่งนี้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ เนื่องจากสภาพสังคมยุคใหม่เป็นยุคแห่งการแข่งขัน
ย่อมส่งผลกระทบต่อระบบอุดมศึกษาด้วย ถึงแม้ว่าธรรมชาติของสังคมไทยไม่

นิยมการแข่งขันก็ตาม ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงต้องพัฒนารูปแบบการแข่งขันที่ม่กระทบกระเทือนต่อวัฒนธรรมและค่านิยมเดิมมากเกินไป ให้อยู่ในกรอบที่สังคมยอมรับได้

การส่งเสริมความเสมอภาคของโอกาสในการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นจุดมุ่งหมายที่มีมานานแล้ว แต่ที่ผ่านมายังไม่สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายได้ อาจเป็นเพราะว่าในช่วงที่ผ่านมาเรามักให้ความสำคัญกับปัญหาอื่น ๆ มากกว่า เช่น ปัญหาเกี่ยวกับการว่างงานของบัณฑิต ความต้องการของตลาดงาน ปัญหางบประมาณ และปัญหาคุณภาพของบัณฑิต เป็นต้น ทำให้การพัฒนาความเสมอภาคของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ เช่น ระหว่างสังคมเมืองกับชนบท ระหว่างเพศระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ ระหว่างผู้ที่มีพื้นฐานการศึกษาแตกต่างกัน ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจแตกต่างกันและอื่น ๆ มีโอกาสในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ไม่เท่าเทียมกัน หนทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหานี้ได้ คือ ความหลากหลายของอุดมศึกษาที่กล่าวแล้วข้างต้น

การพัฒนามหาวิทยาลัยของอุดมศึกษาต่อเนื่อง แต่เดิมการศึกษาต่อเนื่อง มีสถานะค่อนข้างต่ำในระดับมหาวิทยาลัย แม้ในบางสถาบันการศึกษาการศึกษาต่อเนื่องจะเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญก็ตาม ในอนาคตจากแนวคิดเรื่องการศึกษาเพื่อชีวิต การกระจายโอกาสทางการศึกษาและการสร้างความหลากหลายให้กับสถาบันอุดมศึกษา จะทำให้บทบาทของอุดมศึกษาต่อการศึกษาต่อเนื่องเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

การส่งเสริมและพัฒนาอุดมศึกษาเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศและพัฒนาภูมิภาค เป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไปอยู่แล้ว สำหรับทิศทางในอนาคต สถาบันอุดมศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในต่างจังหวัดควรจะเน้นการพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือในภูมิภาคให้มากขึ้น การร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรมและการร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษานานาชาติในภูมิภาคเดียวกันจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้ชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย/สถาบันอุดมศึกษาเป็นที่รู้จักมากขึ้น

การพัฒนาความร่วมมือระหว่างอุดมศึกษากับอุตสาหกรรม ปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับว่าความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับภาคอุตสาหกรรมเป็นสิ่งจำเป็น และมีประโยชน์ทั้งสองทางในแง่ของการวิจัย การถ่ายทอดเทคโนโลยี การถ่ายทอดความรู้ และการพัฒนาการศึกษาต่อเนื่อง ส่วนาน

ทางปฏิบัตินั้น ยังมีปัญหาหลายอย่างซึ่งเกิดจากความแตกต่างระหว่างสถาบัน เช่น การขาดความยืดหยุ่นของโครงสร้างมหาวิทยาลัย ในการสร้างความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม และจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้น มหาวิทยาลัยจึงควรหารูปแบบความร่วมมือต่าง ๆ กับภาคอุตสาหกรรมให้มากขึ้น เป็นต้นว่า รูปแบบของ science park, teaching company, industrial office ในมหาวิทยาลัยและอื่น ๆ สิ่งที่ต้องพิจารณาเพิ่มเติมในอนาคต คือ ขอบเขตความร่วมมือที่จะต้องขยายออกไปให้กว้างขวางขึ้น ทั้งความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และเล็ก ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งภาคอุตสาหกรรมและบริการ และควรขยายออกไปถึงสาขาวิชาอื่น ๆ ด้วย ที่นอกเหนือจากสาขาวิชาที่เน้นหนักมาปัจจุบันคือ วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และบริหารธุรกิจ ในอนาคตน่าจะพิจารณาถึงความร่วมมือกันในสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ด้วย

การพัฒนาการใช้เทคโนโลยีข่าวสาร และการสื่อสารสมัยใหม่ในอุดมศึกษายุคสมัยนี้และในอนาคตเป็นยุคสังคมข่าวสาร เนื่องจากเทคโนโลยีการสื่อสารได้พัฒนาก้าวหน้ารวดเร็วมาก เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องขยายฐานข้อมูลและข่าวสารได้กระจายไปทั่วทั้งมหาวิทยาลัยอย่างรวดเร็ว แต่ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อการวิจัยและการบริหาร ยังไม่ค่อยมีการใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนการสอนมากนัก นอกจากในระบบการศึกษาทางไกลหรือในมหาวิทยาลัยเปิด ในอนาคตการใช้เทคโนโลยีสื่อสารต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยปิดจะมีมากขึ้น เพื่อประกอบการเรียนการสอนโดยไม่แตกต่างไปจากที่มหาวิทยาลัยเปิด ดังนั้นการอยู่ มหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะเข้าสู่ระบบการศึกษาทางไกลมากขึ้น โดยเฉพาะเพื่อใช้เป็นเครื่องมือของการศึกษาต่อเนื่องและความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับภาคอุตสาหกรรมและบริการ

การพัฒนาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในสถาบันอุดมศึกษา ปัญหาภาษาต่างประเทศถูกกล่าวว่าเป็นปัญหาคอขวดของการพัฒนาความร่วมมือนานาชาติ ดังนั้น มหาวิทยาลัยควรพัฒนาการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศในมหาวิทยาลัยให้อยู่ในระดับที่จัดการได้โดยมีประเด็นพิจารณาดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ควรพัฒนานักศึกษาทั้งมหาวิทยาลัยให้มีความรู้ความสามารถด้านภาษาต่างประเทศเท่าเทียมกัน ไม่ใช่ว่าเฉพาะนักศึกษาที่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมนานาชาติ หรือ เข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษา ซึ่งมี

จำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่จะมีโอกาพัฒนาความรู้ความสามารถ ด้านภาษาต่างประเทศในระดับดี นักศึกษาคนอื่น ๆ ส่วนใหญ่ซึ่งไม่มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมนานาชาติดังกล่าว มหาวิทยาลัยควรพิจารณาจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมให้นักศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้ ความสามารถ ด้านภาษาต่างประเทศในระดับดีด้วย

ประเด็นที่ 2 การเรียนรู้ด้านภาษาต่างประเทศมีความสำคัญไม่เฉพาะบางสาขาวิชา เช่น บริหารธุรกิจ เท่านั้น แต่มีความสำคัญต่อทุกสาขาวิชา มหาวิทยาลัยจึงควรพัฒนาความรู้พื้นฐานด้านภาษาต่างประเทศให้กับนักศึกษาทุกสาขาวิชา

ประเด็นที่ 3 สำหรับคำถามที่ว่าภาษาต่างประเทศภาษาใดควรมีความสำคัญเป็นอันดับแรก อาจใช้เกณฑ์การพิจารณาภาษาที่มีผู้ใช้กันมากทั่วโลก เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น

การพัฒนามหาวิทยาลัยใน 10 แนวทางที่เสนอข้างต้น คาดว่าจะเป็นหนทางที่มหาวิทยาลัยปรับตัวเข้าสู่สังคมยุคใหม่ได้อย่างเหมาะสม

บรรณานุกรม

- โพธิ์ชัย สีนลรัตน์. เอกสารการบรรยายในวิชาพฤติกรรมการสอนระดับ
อุดมศึกษา. ภาคปลาย ปีการศึกษา 2534, กรุงเทพฯ : ภาควิชา
อุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โพธิ์ชัย สีนลรัตน์ . "หลักคิดและกิจกรรมของความเป็นนานาชาติของสถาบัน
อุดมศึกษา" อุดมศึกษาปริทัศน์. 5 (กรกฎาคม 2534) : 13-19.
- Creych, Ladislav. "Higher Education and Europe after 1992:
the framework", European Journal of Education.
24 (1989) : 321-331.
- Fragniere, Gabriel. Education Without Frontiers : A
Study of the Future, of Education from the
European Cultural Foundation's Plan Europe 2000'.
London : Duckworth & Co.1976.
- Kerr, Clark. "The Internationalisation of Learning and
the Nationalization of the Purposes of Higher
Education:two' laws of motion' in conflict ?
European", Journal of Education. 25 (1990) : 5-22
- Singh, Raja Roy. Education for the Twenty-First Century :
Asia - Pacific Perspectives. UNESCO, Bangkok :
1991.